

Оксана Кіліченко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Oksana Kilichenko,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Assistant professor,
Precarpathian National Stefanyk Vasyl University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 371.1

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШКІЛ ГІРСЬКОГО РЕГІОНУ

THE WAYS OF THE FORMING THE PROFESSIONAL PEDAGOGICAL CULTURE AMONG THE FUTURE TEACHERS OF PRIMARY MOUNTAIN SCHOOL

Стаття аналізує поняття «педагогічна культура» та «професійно-педагогічна культура», визначає їхню структуру, пропонує модель та умови формування професійно-педагогічної культури у студентів вищих педагогічних закладів.

Ключові слова: педагогічна культура, шляхи та умови формування професійно-педагогічної культури, навчання майбутніх вчителів початкових класів, школа гірського регіону

The article analyzes the concepts of «pedagogical culture» and «professional pedagogical culture», defines their structure, proposes the model and conditions of formation the professional pedagogical culture among the students of the higher pedagogical institutions.

Key words: pedagogical culture, ways and conditions of formation the professional pedagogical culture, training of the future teachers in primary school, school in mountainous region

В статье анализируются понятия «педагогическая культура» и «профессионально-педагогическая культура», определяется их структура, предлагается модель и условия формирования профессионально-педагогической культуры у студентов высших учебных заведений.

Ключевые слова: педагогическая культура, пути и условия формирования профессионально-педагогической культуры, обучение будущих учителей младших классов, школа горного региона.

Постановка проблеми. Сучасна школа, її розвиток, функціонування багато в чому залежить від учителя, його професіоналізму, його педагогічної культури. В. Чайка відзначає, що «Сучасні вимоги до вчителя і процесу його підготовки, які відображені у державних документах і законодавчих актах, зумовлені процесами інтенсивної інформатизації суспільства, мобілізації потенціалу системи самоорганізації навчання у вищій педагогічній школі для проходження всіх етапів професійного становлення, що забезпечують формування у майбутніх учителів цілісного досвіду педагогічної діяльності, а також основних компонентів педагогічної культури.» [5, с. 6].

Аналіз актуальних досліджень. Про значення професійної культури вчителя в різних її проявах висловлювали думки П. Блонський, А. Макаренко, К. Ушинський, В. Сухомлинський.

Серед сучасних дослідників проблеми варто відзначити Є. Бондаревська, В. Бондаря, В. Гриньову, Є. Захарченко, І. Зязюна, Т. Іванову, В. Кременя, Н. Ничкало, І. Пальшкову, Л. Султанову, В. Чайку, Є. Щербаня, О. Янковича.

Разом з тим, необхідно визнати, що залишається ще не вирішена проблема конкретизації шляхів формування професійної культури майбутніх учителів початкових класів та визначення педагогічних умов її розвитку і, зокрема, у вчителів гірського регіону.

У ряді педагогічних досліджень простежується змішування понять «професійна культура» та «педагогічна культура».

Таким чином, актуальність статті зумовлена необхідністю визначення шляхів та педагогічних умов формування професійної культури вчителя, як носія духовно-моральних цінностей, здатного вирішувати важливі морально-патріотичні проблеми суспільства, сприяти поширенню високої загальної культури.

Мета статті: визначення основних шляхів формування професійної культури майбутніх учителів школи 1 ступеня гірського регіону у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових дослідженнях, як ми вже відзначали, не має єдності, щодо визначення поняття «педагогічна культура» та «професійна культура». На думку, Т.В. Іванової, термін «педагогічна культура» ширший ніж культура професійна. Педагогічна культура властива не тільки педагогам, але й спеціалістам інших профілів: «Педагогічна культура – це синтез духовного і професійного в людині, а головне, саме сформованість педагогічної культури дозволить передати, привити, сформувані ці якості у представників будь-якої професії» [2, с. 40].

Думку про те, що педагогічна культура – це якісна характеристика особистості, що навчає і виховує дітей підтримує і Є. Бондаревська, яка відзначає, що «оскільки педагогічна культура виконує функції збереження, передавання, стимулювання, розвитку людської культури в цілому, то ми з повною підставою можемо стверджувати, що вона є універсальним феноменом, властивим усім суспільним суб'єктам на різних рівнях їхньої життєдіяльності і стосунків». [1, с. 26]

І. Пальшкова вважає, що поняття «педагогічна культура» і «професійна культура» варто розглядати як єдиний феномен, а саме, як «професійно-педагогічна культура». На її думку «професійно-педагогічна культура – це особливий різновид педагогічної культури суспільства, в якому сконцентровано досвід спеціальної суспільної практики, організації навчання і виховання підростаючого покоління у закладах освіти для задоволення конкретних потреб певного суспільства, способів реалізації такої освітньо-педагогічної діяльності, соціальних вимог, що її нормують, та способів оволодіння цією діяльністю». [3, с. 39]

Вчена відзначає, що на відміну від педагогічної культури, професійно-педагогічна відображає і акумулює лише ту частину досвіду педагогічної культури, що здійснюється за вимогами і в системі інституціалізованої суспільної взаємодії, унормованими способами регулювання суспільного виробництва і суспільних відносин, що складаються на історично-визначеному етапі розвитку суспільства. [3, с. 40]

Таким чином, професійна педагогічна культура майбутнього вчителя початкових класів детермінується істотними характеристиками особистості та взаємодії педагога, його системою педагогічних цінностей, способів діяльності і спілкування, професійною поведінкою.

Професійна педагогічна культура поєднує в собі два блоки: нормативний і креативний.

Аналіз наукових досліджень показав, що не існує єдиної думки і при визначенні структури професійно-педагогічної культури.

Зокрема, основними компонентами, на думку П.М. Щербаня, є педагогічна майстерність і прагнення до постійного самовдосконалення; культуру мовлення і педагогічного спілкування; досконале володіння всіма складовими педагогічної техніки; педагогічна етика і педагогічний такт; духовна культура вчителя, в основі якої лежить його художньо-естетична культура; любов до дітей і педагогічної праці, здатність до педагогічної імпровізації; уміння і навички вільно поводитися, емоційно висловлювати свої почуття, думки, радість, гнів, захоплення тощо; перцептивні та сугестивні здібності; педагогічний оптимізм, об'єктивність, урівноваженість та вимогливість. [4, с. 22].

І. О. Пальшкова виділяє такі компоненти професійно-педагогічної культури вчителя початкової школи: когнітивний, діяльнісно-поведінковий, ціннісно-орієнтаційний. [3, с. 47].

Ми вважаємо, що професійно-педагогічна культура, як складова загальної культури, включає такі компоненти: педагогічну позицію, професійні знання і досвід творчо-педагогічної діяльності, культуру інтелектуальної та методичної діяльності, культуру поведінки та спілкування, педагогічний такт, культуру саморегуляції, активну педагогічну позицію.

Аналіз науково-педагогічних досліджень, власні спостереження, дослідження дають змогу визначити три рівні професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів: високий, середній, низький.

Високий рівень характеризує вчителя, якому властиві якості особистості, необхідні вчителю-майстру своєї справи, професіоналу, який досягає високих результатів у навчанні та вихованні учнів, якому характерний педагогічний такт. Він творчо підходить до вирішення педагогічних ситуацій та задач і постійно вдосконалює свій професіоналізм. Даний рівень властивий кожному четвертому вчителю і визначається як професійно-творчий.

Середній рівень характеризує вчителя, якому властиві необхідні якості для організації та проведення педагогічної діяльності. Однак йому не характерна потреба постійного творчого та методичного зростання. У педагогічній науці таких вчителів називають «зразковими». Рівень визначається як професійно-адаптивний і характерний для більшої половини педагогів.

Низький рівень професійної педагогічної культури властивий учителю, який не має деяких якостей, що характеризували його як професіонала, у нього недостатній рівень професійних знань, педагогічних умінь та навичок, не сформована схильність до самовдосконалення та творчих пошуків. У таких вчителів низькі результати в навчанні та вихованні учнів. Такий рівень визначається як репродуктивний, непрофесіональний.

Професійна культура вчителя початкових класів складається як результат всебічної підготовки, орієнтованої на професійну майстерність. Для ефективного формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів освітній процес у ВНЗ має сприяти вмотивованості навчальної діяльності студентів, розвитку їх зацікавленості й відповідальності за результати навчання.

На нашу думку, формування і розвиток професійної педагогічної культури, як системоутворюючий фактор, включає в себе діагностичний, операційний і транспозиційний аспекти.

Діагностичний аспект дає змогу визначити: а) стан сформованості професійної педагогічної культури у студентів Педагогічного інституту Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка;

б) стан готовності студентів до саморозвитку на початку навчання у вищому навчальному закладі та після освоєння запропонованої нами системи.

Операційний аспект включає у себе систему напрямів та способів формування та розвитку професійної педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і складається з трьох етапів:

Перший етап формування професійної культури припадає на перший курс навчання у ВНЗ. Цей етап є стимулювально-мотиваційний і виконує інформативну функцію. В цей час студенти вивчають «Вступ до спеціальності», проходять ознайомлювальну практику в школі, де отримують основні знання про вимоги до особистості вчителя та значення професійно-педагогічної культури у зростанні його професіоналізму.

Другий етап є інформаційним за змістом. Цей етап припадає на другий-третій курси навчання у ВНЗ, коли студенти опановують основні педагогічні дисципліни, основи наукових досліджень, основи педагогічної майстерності. Варто відзначити, що третій етап співпадає із другим. Якщо на другому етапі студенти отримують знання, які сприяють формуванню їх професійно-педагогічної культури, то третій етап сприяє формуванню в них певного педагогічного досвіду.

Отже, розвиток професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів здійснюється в процесі організації та проведення лекційно-практичних занять, самостійної роботи студентів з циклу педагогічних дисциплін «Вступу до спеціальності», «Основи педагогічної майстерності», «Дидактики», «Теорії виховання», «Школотнавство» шляхом засвоєння професійних знань, розвитку навичок та вмінь та формуванню педагогічного досвіду.

Транспозиційний аспект сприяє застосуванню студентами набутих у вузі знань, навичок і вмінь з організації навчально-виховного процесу в початковій школі під час педагогічної практики і в подальшій професійній діяльності.

Таким чином, до основних напрямів формування професійної педагогічної культури належать навчальний процес у ВНЗ і процес самовдосконалення.

Формування та розвиток у майбутніх педагогів початкової школи професійно-педагогічної культури найбільш успішно здійснюється за певних умов:

1. Організація навчального процесу у ВНЗ, зокрема при викладанні педагогіки, основ педагогічної майстерності, на принципах співробітництва, співтворчості викладача та студентів;

2. Акцентування уваги на розвитку професійно важливих якостей особистості майбутніх учителів початкової школи.

3. Систематичного поглиблення теоретичних знань з педагогіки, філософії, культурології, етики, психології;

4. Актуалізація особистісного саморозвитку студентів;

5. Удосконалення змісту самостійної роботи студентів, яка повинна реалізуватися в творчій співпраці, співтворчості викладачів і студентів.

6. Широке застосування методів, прийомів, спрямованих на стимулювання творчої активності студентів;

7. Створення атмосфери схвалення активності, самостійності студентів, оригінальності пропонуєваних ними ситуативних рішень;

8. Здійснення педагогічного моніторингу, який полягає в систематичному одержанні викладачем об'єктивної інформації про хід навчальної діяльності студентів; залучення студентів до активної педагогічної діяльності з подальшим її аналізом; створення належних умов і відповідних стимулів для самостійної роботи студентів, самоосвіти, самовиховання, рефлексії.

9. Розвитку викладачами своєї професійної культури.

Висновки. Виходячи із зазначеного вище відзначаємо, що професійна педагогічна культура – це є істотна характеристика особистості педагога та його діяльності, яка формується і розвивається у майбутніх учителів початкових класів за певних умов організації навчально-виховного процесу у ВНЗ.

1. Бондаревська Е.В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность / Е. В. Бондаревська. // Педагогика. – 1999. - № 3. – С. 37-43.
2. Иванова Т.В. Культурологическая подготовка будущего учителя: монография. / Т.. Иванова. – К.: ЦВП, 2005. – 282 с.
3. Пальшкова І. О. Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя: навчальний посібник / І. О. Пальшкова. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 192 с.
4. Педагогічна культура вчителя: навч. посібник / П. М. Щербань, С. В. Шейко, М. П. Щербань. – К.: Вища шк., 2010. – 167 с.
5. Чайка В. М. Саморегуляція педагогічної діяльності як засіб формування професійної культури майбутнього вчителя / В. М. Чайка // Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір: Матеріали регіонального науково-практичного семінару / за ред. проф. Терещука Г.В. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 177 с.